

Jaktledarens grundkunskaper
Beståndsvårdssystemet

Jaktledarens grundkunskaper

Beståndsvårdssystemet

© Jani Körhämö, Finlands viltcentral 2015

Förord

Jaktledarens grundkunskaper är ett utbildningsmaterial med målsättningen att underlätta jaktledarens arbete. Jaktledaren har en mycket ansvarsfull uppgift som kräver insikter i bland annat juridik, biologi och ledarskap. Det här materialet ger information om några av de grundläggande frågorna.

Utbildningsmaterialet omfattar en beskrivning av organisationen och de olika faserna knutna till skötseln av ett älgbestånd, de olika uppgifterna rörande säkerhet och ordergivning under älgjakt, samt en beskrivning av mekanismerna som styr en älgstams utveckling. Materialet är uppdelat i tre delar:

- *Beståndsvårdssystemet*
- *Jaktledning*
- *Älgens biologi*

Jaktledarens grundkunskaper har producerats av projektet Utvecklandet av hjortdjurens beståndsvård vid Finlands viltcentral, med finansiering från jord- och skogsbruksministeriet.

Mikael Wikström
Projektchef, Utvecklandet av hjortdjurens beståndsvård
Finlands viltcentral

Sammanfattning

Älgen kan på många sätt anses vara vårt lands viktigaste viltart. Den årliga regleringen av älgstammen genom jakt är en omfattande prestation, som omfattar omsorgsfull planering såväl i viltförvaltningen som i jaktsällskapen. Planerna och de utgående från dessa inlämnade ansökningarna om jaktlicens vidareförädlas till offentliga förvaltningsbeslut och slutligen till konkret jakt.

Centrala frågor i anslutning till skötseln av älgstammen har länge varit älgstammens lämpliga storlek samt hur och på vilka grunder målen för skötseln av stammen borde fastställas. I skötselplanen för älgstammen förnyades uppsättningen av mål så att den utgår från regionnivå. I skötselplanen fastställdes de nya älgförvaltningsområdena, för vilka målen för älgstammen sätts upp med jämna mellanrum under ledning av viltråden.

De fastställda målen utgör grunden för planeringen, vars avsikt är att dimensionera jakten både kvantitativt och kvalitativt så att målen kan nås. I beskattningsplaneringen har jaktvårdsföreningarna och deras samarbete sinsemellan en betydande roll. Beskattningens planeringsskede infaller på våren innan tiden för ansökan om jaktlicenser löper ut. Åtgärderna i samband med vårens skede för planering och uppsättning av mål har utarbetats enligt ett logiskt

tidschema, så att samarbetet mellan olika aktörer har synkroniserats och man kan säkra att till exempel hörandet av intressegrupperna verkligen har en inverkan.

Älgjakten i Finland är licensbelagd och ansökningarna behandlas av Finlands viltcentral. I jaktlagstiftningen finns bestämmelser om jaktlicensprocessen och därtill har Finlands viltcentral utarbetat preciserade anvisningar till dem som ansöker om jaktlicens.

Själva jakten, då planerna verkställs, är det viktigaste skedet i skötseln av älgstammen. Det är av avgörande betydelse att varje jägare har tillräckliga kunskaper i hur jakten påverkar den kvarvarande älgstammen och dess struktur. Jakten styrs till stora delar genom utbildning och rådgivning samt genom de beskattningsrekommendationer som ges i samband med jaktlicenserna, i undantagsfall även genom licensvillkor.

En viktig förnyelse är beredandet och användningen av uppdaterade älguppgifter, vilket gör att man kan följa med och reagera på situationen under pågående jaktsäsong. Att producera uppgifter via det elektroniska systemet är enklare och mera exakt, och framförallt är uppgifterna tillgängliga och till nytta för alla jägare.

Innehåll

- 1 Målen för älgstammen sätts upp för de olika älgförvaltningsområdena
- 2 Jaktvårdsföreningarna sköter beskattningsplaneringen
- 3 Från jaktlicensansökningar till offentliga förvaltningsbeslut
- 4 Jakten leds med hjälp av rekommendationer och rådgivning
- 5 Uppdaterad och tillförlitlig älgdata är kedjans viktigaste länk

1 Målen för älgstammen sätts upp för de olika älgförvaltningsområdena

Målen för förvaltningen av älgstammen fastställs med jämna mellanrum för varje älgförvaltningsområde. Förfarandet sköts av det regionala viltrådet, som årligen hör de olika intressegrupperna på området i anslutning till älg, såsom intresseorganisationer och myndigheter för trafik och jord- och skogsbruk. Vid det årliga intressegruppsmötet granskas genomförandet av de gemensamt uppsatta målen och intressegrupperna kan framlägga sina synpunkter på till exempel vilka åtgärder som behövs för att målen ska uppnås.

I skötselplanen för älgstammen har i hela landet fastställts totalt 59 älgförvaltningsområden.

På intressegruppsmötet förhandlar man om målen för älgstammen och fastställer målen för älgförvaltningsområdena för perioder på till exempel tre år. Att ha samma mål under flera års tid möjliggör en mera långsiktig vård av älgstammen, och det är inte alltid möjligt att uppnå alla mål på kort tid. Intressegruppsmötet hålls i slutet av februari eller i början av mars, och de fastställda målen för älgstammen ska vara

färdiga senast i slutet av mars, när planeringen av älgbeskattningen inleds. Eftersom gränserna för älgförvaltningsområdena avviker från gränserna för viltrådets verksamhetsområden, ansvarar det regionala viltrådet, till vars verksamhetsområde den största delen av älgförvaltningsområdet hör, för hörandet av intressegrupperna och uppsättningen av målen.

Verksamhetsområdena för Finlands viltcentral och de regionala viltråden

Före diskussionen på mötet är det viktigt att granska älgssituationen på varje älgförvaltningsområde. Det regionala viltrådets föredragande och eventuella utomstående experter håller föredrag som grundar sig på de senaste uppgifterna, bland annat om bedömningarna av älgstammens storlek och struktur, situationen för hjortdjursolyckor, utvecklingen av skogs- och jordbruksskador samt om läget beträffande stora rovdjur. Därtill rekommenderas att man granskar områdets särdrag, såsom markanvändning och skogsstruktur samt jakt- och trafikarrangemang.

Målet för älgstammen sätts för alla områden upp i form av ett spann för älgtätheten (t.ex. 3,0 - 3,5 st./1 000 ha). Som mätare används de regionala stamuppskattningar som viltforskningen uppgjort, vilka ställs i relation till områdets totala landareal. Det är också möjligt att använda andra, tillsammans överenskomna, mätare, såsom antalet hjortdjursolyckor.

De allmänna målen beträffande älgstammens struktur har fastställts i skötselplanen för älgstammen, och avsikten med dem är att uppnå en älgstam som är tillräckligt balanserad och välmående till sin struktur. Målen som anges i skötselplanen styr stamförvaltningen i hela landet, men det är även möjligt att precisera de kvalitetsmässiga målen i de olika älgförvaltningsområdena. I skötselplanen för älgstammen har satts som mål att förhållandet ko/tjur i älgstammen i ett älgförvaltningsområde ska vara högst 1,5, och i den älgstam som återstår efter jakten borde kalvarna utgöra 20 - 30 procent av stammen.

I den av jord- och skogsbruksministeriet fastställda skötselplanen för älgstammen i Finland beskrivs principerna för skötseln av älgstammen.

Efter hörandet av intressegrupperna fattar det regionala viltrådet på sitt möte beslut om de mål som ska fastställas för varje älgförvaltningsområde. Det reg-

ionala viltrådet och Finlands viltcentral sköter om informationen om de fastställda målen för älgstammen, både genom pressmeddelanden och direkt till intressegrupperna och de jaktvårdsföreningar som ansvarar för beskattningsplaneringen.

2 Jaktvårdsföreningarna sköter beskattningsplaneringen

Representanter, såsom verksamhetsledare och ordförande, för jaktvårdsföreningar som helt eller delvis hör till samma älgförvaltningsområde, sammanträder i mars-april för att planera den älgbeskattning som behövs på området. Tidpunkten för planeringsmötet bestäms delvis av tidtabellen för fastställandet av målen och särskilt av tidtabellen för produktionen av älgobservationsuppgifterna. Just nu är tidtabellen stram, men i framtiden underlättas den av den elektroniska datainsamlingen och därigenom snabbare produktionen av älgobservationsuppgifter. I framtiden är det möjligt att i samband med planeringsmötet till exempel ordna utbildning, under vilken man tillsammans med licenshavarnas representanter går igenom situationen för älgbeståndet på området och mekanismerna för skötseln av älgstammen.

Älgförvaltningsområdenas praktiska betydelse har framför allt att göra med beskattningsplaneringen. För att målen för vården av älgstammen ska kunna nås på ett hållbart sätt, bör beskattningsplanen utgå från nivån för älgförvaltningsområdet. Därför uppgör de jaktvårdsföreningar som hör till samma älgförvaltningsområde tillsammans en beskattningskalkyl för älgförvaltningsområdet. I den fastställs vilken kvalitet och mängd i fråga om älgbeskattning som behövs på hela älgförvaltningsområdet samt fördelningen mellan områdets jaktvårdsföreningar. I praktiken avtalar jaktvårdsföreningarna sinsemellan om vilken jaktvårdsförening som står i tur att ordna årets planeringsmöte och sköta de praktiska arrangemangen. Jaktvårdsföreningarna kan om de önskar utse en så kallad älgförvaltningsområdesansvarig för den här uppgiften.

Utgående från älgförvaltningsområdets beskattningskalkyl utarbetar varje jaktvårdsförening beskattningsberäkningen för sitt eget verksamhetsområde, i enlighet med den gemensamma planen för älgförvaltningsområdet. En jaktvårdsförening kan tillhöra flera

älgförvaltningsområden, då bör den beakta i sin beskattningsberäkning att den är i enlighet med samtliga älgförvaltningsområdets planer. Det lönar sig för en sådan jaktvårdsförening att delta i planeringen vid alla älgförvaltningsområden som den hör till.

I april lämnar jaktvårdsföreningarna in sina egna beskattningsberäkningar till den överenskomna jaktvårdsföreningen eller den så kallade älgförvaltningsområdesansvariga, som upprättar ett sammandrag av jaktvårdsföreningarnas planer och kontrollerar att de är i enlighet med älgförvaltningsområdets plan, samt till Finlands viltcentralens regionkontor.

Avsikten med beskattningsplaneringen är att fastställa en målinriktad ram för älgbeskattningens mängd och kvalitet, så att de uppsatta målen i så hög grad som möjligt ska uppnås. På det antal jaktlicenser som Finlands viltcentral beviljar inverkar, förutom beskattningsplanerna, även antalet licenser som ansöks om, motiveringar, skadesituation och andra utredningar som den sökande inlämnar. Beskattningsplanen uppgörs huvudsakligen med tanke på dimensioneringen av följande jaktperiod, men det är även bra att i planeringen beakta de mera långsiktiga målen, eftersom det inte alltid är möjligt eller klokt att på kort tid genomföra alltför kraftiga förändringar.

Som grund för beskattningsplanerna behövs pålitliga uppskattningar om älgstammens situation. Utgående från älgobservationerna och bytesuppgifterna producerar viltforskningen uppskattningar för de olika älgförvaltningsområdena om älgstammens storlek och struktur samt fortplantning och utveckling. Viltforskningen producerar dessutom för beskattningsplaneringen så kallade beskattningsscenarier, dvs. prognoser för den beskattning, med vilken man uppnår de

uppsatta målen inom en viss tid. Vid beskattningsplaneringen kan vid behov även användas andra tillgängliga uppgifter, såsom resultaten från olika lokala inventeringar

Beskattningsberäkningens grundstruktur i förenklad version.

En viktig del av styrningen av älgbeskattningen för att uppnå de uppsatta målen är att informera dem som ansöker om licens om beskattningsplanen och de uppgifter den baserar sig på. För dem som ansöker om hjortdjurslicenser på respektive område ordnar jaktvårdsföreningarna i slutet av april älgmöten eller informerar om planen på något annat sätt.

3 Från jaktlicensansökningar till offentliga förvaltningsbeslut

Enligt 26 § i jaktlagen krävs för jakt på hjortdjur jaktlicens, som beviljas av Finlands viltcentral. Den grundläggande avsikten med jaktlicensen är att säkra att arten inte i något skede äventyras. Till jaktlicensansökan ska fogas en karta över det område som avses i ansökan samt en utredning över områdets areal. Enligt Finlands viltcentralens krav ska den sökande förete en noggrannare utredning om jaktområdet och de dokument där jakträtten framgår. För beviljande av jaktlicens för hjortdjur förutsätts att sökanden förfogar över ett för jakt lämpligt enhetligt område, vars areal ska vara minst 1 000 hektar.

Jaktlicensförfarandet är annorlunda i det område i norra Finland som avses i 8 § i jaktlagen jämfört med i övriga Finland. För det område som avses i 8 § i jakt-

lagen kan jaktlicens beviljas för samma område till flera sökande för samma tidsperiod, vilket inte är fallet för övriga Finland. På området i fråga bör vid beviljandet av jaktlicenser även beaktas att jaktmöjligheterna fördelas jämnt. För den avsikten ska till jaktlicensansökan fogas en preliminär anmälan om de personer som deltar i jakten som skyttar samt deras permanenta bosättningsort och övriga möjligheter till jakt på hjortdjuret i fråga, om det i ansökningsområdet ingår över 1 000 hektar statsägda områden.

Personer som har hemort i en kommun som hör till det område som avses i 8 § i jaktlagen har rätt att i sin hemkommun jaga på områden som tillhör staten. Personer som jagar på statens övriga områden ska före utgången av januari ansöka om jakträtt för hjortdjur, det vill säga så kallat områdestillstånd, från Forststyrelsen. Beträffande privata marker grundar sig jakträtten på normalt sätt på markägandet eller jaktarrendeavtal eller via jakttillstånd erhållen rätt att jaga hjortdjur på området.

Den som ansöker om jaktlicens ska lämna in ansökan senast den 30 april till den jaktvårdsförening till vars verksamhetsområde den största delen av ansökningsområdet hör. Ansökan kan skickas till jaktvårdsföreningen per brevpост, varvid den bör vara i jaktvårdsföreningens postlåda senast kl. 16.15 den utsatta dagen. Ansökan kan också lämnas in per e-post, varvid den bör ha inkommit på jaktvårdsföreningens e-postadress före utgången av den utsatta dagen. Försenade jaktlicensansökningar behandlas inte.

Jaktvårdsföreningens verksamhetsledare går igenom ansökningarna och ber vid behov den sökande om

behövliga kompletteringar. Jaktvårdsföreningens styrelse beslutar om de utlåtanden som ges med anledning av ansökningarna. Verksamhetsledarens uppgift är att bereda och föredra de ärenden som ska behandlas på styrelsens möte.

Jaktvårdsföreningen levererar senast den 15 maj ansökningarna med utlåtanden till Finlands viltcentral, som behandlar och avgör senast den 10 augusti och tillställer besluten till de sökande. Jaktlicensbesluten är offentliga förvaltningsbeslut, för vilka kan sökas ändring hos förvaltningsdomstolen.

Den välfungerande och ofta använda samlicensansökan avser en situation där två eller flera jakträttshavare har ansökt om älglicenser på sina områden med en gemensam ansökan. I praktiken ger de deltagande föreningarna den som ansöker om samlicens jaktstillståndet för sitt område för att ansöka om jaktlicens. Samlicensansökan behandlas som en enskild ansökan och för ansökan fattas ett beslut. Den person som fungerar som licenshavare ansvarar för de förpliktelser som licensen omfattar och samlicensdeltagarna bör tillsammans komma överens om de praktiska förfarandena i anslutning till jakten som bedrivs med stöd av det gemensamma licensbeslutet.

Diagram över huvudskedena i processen för regleringen av älgstammen

Finlands viltcentral har utarbetat separata anvisningar för ansökan om jaktlicens för hjortdjur och anvisningen är tillgänglig på Finlands viltcentrals internetsidor www.riista.fi.

4 Jakten leds med hjälp av rekommendationer och rådgivning

I jaktförordningen föreskrivs att en jaktlicens för en älg berättigar till att fälla en fullvuxen älg eller två älgkalvar. I jaktlicensen kan det tas in även närmare villkor om ålder eller kön på de älgar som får fällas, om detta behövs för en ändamålsenlig skötsel av älgbeståndet. De villkor som föreskrivs i jaktlicensen är förpliktande. Huvudsakligen försöker man emellertid styra beskattningen genom rekommendationer och rådgivning, varvid licenshavarnas ansvar och sakkännedom betonas.

Viltforskningen utarbetar en uppskattning av stammens storlek och struktur samt rekommendationer om beskattningens kvalitativa allokering på älgförvaltningsområdena och Finlands viltcentral informerar licenshavarna om dessa uppgifter i samband med jaktlicensbesluten. Innan jaktperioden inleds ordnar jaktvårdsföreningarna på sina områden utbildningstillfällen som i huvudsak riktas till jaktledarna för hjortdjursjakt, med avsikten att säkerställa att beskattningsrekommendationerna iakttas och för att främja en säker jakt.

Jaktledaren har en viktig position i genomförandet av beskattningsrekommendationerna. Det är jaktledarens uppgift att planera den konkreta jakten och bland annat ge jägarna anvisningar i fråga om bytesvalet. I början av jaktperioden lönar det sig för jaktledaren att hålla ett grundligt orderningsmöte, där man förutom säkerhetsfrågor även går igenom beskattningsrekommendationerna och diskuterar vad de innebär för det egna jaktsällskapets del. Jaktledarens sakkunskap och förhållningssätt till beskattningsrekommendationerna avspeglas på hela jaktsällskapet. Därför ska jaktledaren innan jakten inleds vara tillräckligt väl insatt i grundmekanismerna för beskattningen av älgstammen och i beskattningsrekommendationerna.

Under jaktperioden kan jaktvårdsföreningarna tillsammans komma överens om uppföljningen av älgförvaltningsområdets situation och till exempel ordna ett möte i mitten av jaktperioden för områdets licenshavare. Avsikten med mötet är att granska bytes- och observationssituationen för jaktperiodens början samt att planera jakten för den återstående perioden. I fortsättningen möjliggör de uppdaterade observations- och bytesuppgifterna möjlighet för varje jaktsällskap att följa med jaktens och bytessituationens utveckling och sålunda rikta den egna jakten på behovligt sätt.

5 Uppdaterad och tillförlitlig älgdata är kedjans viktigaste länk

Förhandsplaneringen av regleringen av älgstammen grundar sig på tillgängliga uppgifter om älgstammen och dess struktur samt hur de utvecklas. Med hjälp av den offentliga viltkoncernens datasystem samlar man in älgbytes- och observationsuppgifter av jägarna och erbjuder dem i utbyte förädlad returinformation. Utgående från de insamlade uppgifterna gör viltforskningen analyser och producerar stamuppskattningar. Ju noggrannare uppgifter om älgstammen som produceras, desto bättre är möjligheterna att genomföra de i förväg utarbetade beskattningsplanerna.

För att uppnå så exakta stamuppskattningar som möjligt behövs täckande uppgifter om älgobservationer och älgbyten under jaktperioden. Det är varje älgjakt-sällskaps skyldighet att se till att observationsuppgifterna anmäls, och till jaktledarens uppgifter hör att försäkra sig om att uppgifterna anmäls korrekt och täckande för varje jakttag.

Uppgifterna om platserna för älgbyte och älgobservationer samlas i fortsättningen in varje vecka genom ett elektroniskt system. De observationer och bytesuppgifter som registreras i systemet ersätter det gamla älgobservationskortet och dess elektroniska tillämpning, d.v.s. Sorkka-systemet, liksom även de separata bytesuppgifter som lämnas in när jakten avslutas. Det nya älgdatasystemet kan användas med dator eller med mobiltelefon, även ute i terrängen.

Insamlandet av observationer och bytesuppgifter i realtid förändrar regleringen av älgstammen genom att det blir lättare än tidigare att reagera på en situation som uppkommer under jaktperioden. Jaktsällskapen kan följa med hur jakten framskrider även utanför sitt eget område och på hela älgförvaltningsområdet. Licenshavarna kan utgående från helhetsbilden uppskatta sin egen verksamhet och allokera jakten så att de mål som har satts upp för älgförvaltningsområdet kan uppnås. En sådan respons till jägarerna som är lätt att använda är systemets centrala del.

Insamling av information i realtid med hjälp av det elektroniska systemet möjliggör också för viltforskningen en snabbare och mera exakt dataproduktion. Utgående från de uppgifter som inkommer under jaktperioden kan man utarbeta prognoser beträffande det slutliga bytet och stammens utveckling samt utarbeta rekommendationer för hur jakten ska inriktas. Målet är att jaktlicenshavaren och jaktsällskapet samt viltförvaltningen och viltforskningen ska kunna utnyttja samma elektroniska system under hela älgprocessen, från beskattningsplaneringen och ansökan om jaktlicenser till själva jakten.

Litteratur

Jaktlagen och jaktförordningen
Förvaltningsplanen för älgstammen

Fotografier

Reijo Orava
Jani Körhämö

Författare

Jani Körhämö,
Finlands viltcentral
jani.korhamo@riista.fi